

Δεκεμβριανά και Εμφύλιος: Πώς πρέπει να κρίνεται η επαναστατική διαδικασία και πώς την κρίνει το αναθεωρητικό ευρωκομμουνιστικό ρεύμα*

Του **Δημήτρη Γρηγορόπουλου**

Η σύγκρουση και η έκβαση του εμφυλίου πολέμου σπάνια ερμηνεύεται από την επιστημονική και ιστορικοϋλιστική σκοπιά, δηλαδή ως γενικευμένη ένοπλη μορφή της υπεροξυμμένης βασικής αντίθεσης. Ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός (λαοκρατία-λαϊκή δημοκρατία) που ενυπήρχε ως δευτερεύουσα τάση στον αντιφασιστικό - εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, μετά την ήττα και υποχώρηση των δυνάμεων κατοχής, κυριάρχησε αντικειμενικά, αφού ζητούμενο δεν ήταν πλέον η απελευθέρωση της χώρας, αλλά η κοινωνικό-πολιτική συγκρότησή της. Κυριάρχησε και υποκειμενικά, με την μορφή όμως αυθόρμητης ταξικής συνείδησης, αφού η ηγεσία του πολυκομματικού ΕΑΜ, αλλά και του ΚΚΕ, έμενε προσκολλημένη στη λαϊκόμετωπική θεωρία των σταδίων του 7ου συνεδρίου της Γ' Διεθνούς, στη λογική της εθνικής συμμαχικής και στρατιωτικής ενότητας των συμφωνιών του Λιβάνου και της Καζέρτας, στη λογική της εθνικής κυβέρνησης και της ομαλής κοινοβουλευτικής εξέλιξης, δια της οποίας αυταπατάτο ότι θα κυριαρχούσε πολιτικά, λόγω της ευρείας ηγεμονίας της στις λαϊκές μάζες.

Η πάλη για την εξουσία στις μετακατοχικές συνθήκες, η δυναμική λύση του “ποιος-ποιόν;” ήταν αναπόφευκτη διότι οι εθνικοαπελευθερωτικές δυνάμεις, στις οποίες ηγεμόνευαν οι κομμουνιστές και οι σύμμαχοί τους, είχαν δημιουργήσει μια μορφή κράτους, είχαν συγκροτήσει ετοιμοπόλεμο στρατό, κοινωνικές δομές, μαζικά κινήματα. Στις γραμμές τους αναπόφευκτα, κυριαρχούσε η δυναμική ολοκλήρωσης των κατακτήσεων τους, και όχι της

υποταγής στις αστικές πολιτικές δυνάμεις, απύσες κατά κανόνα από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα. Δυσχερής θα ήταν εκ των πραγμάτων, η συνεργασία πολιτικών δυνάμεων που εκπροσωπούσαν αντίπαλα κοινωνικά συμφέροντα και τάξεις, αντίθετη πολιτική και ιδεολογία, διαμετρικά αντίθετη στάση (εξαιρουμένης της μειοψηφικής πατριωτικής αστικής τάξης), έναντι των δυνάμεων του Άξονα. Από την άλλη, οι ιμπεριαλιστές και οι κοινωνικοί και πολιτικοί σύμμαχοι τους στις απελευθερωμένες χώρες, έχοντας με τη συνεργεία της μεγαλοκρατικής ΕΣΣΔ προβεί στην αναδιανομή του κόσμου, δεν διακρίνονταν από δημοκρατική ευαισθησία σεβασμού του συσχετισμού δύναμης υπέρ των λαϊκών, απελευθερωτικών, επαναστατικών και αριστερών δυνάμεων. Θα κατέβαλλαν κάθε προσπάθεια, για να εξουδετερώσουν και να καταστείλουν το λαϊκό κίνημα, θα προέβαιναν ακόμη και σε στρατιωτικές επεμβάσεις, υποκίνηση εμφύλιων συγκρούσεων, στρατιωτικές δικτατορίες, για να διασώσουν τα στρατιωτικά καθεστώτα και να εξυπηρετήσουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα πάση θυσία.

Όντως, αμέσως μετά τη λήξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου και παρά τις συμφωνίες Γιάλτας και Πότσδαμ, η Ευρώπη και εν μέρει η Ασία έγιναν θέατρα ταξικής πάλης για την εξουσία και την επιβολή ή αποτίναξη του ιμπεριαλιστικού ζυγού. Στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης, ανατράπηκαν τα καπιταλιστικά καθεστώτα, χωρίς να παραγνωρίζεται η ισχυρή παρουσία του κόκκινου στρατού. Σε χώρες όπως η Γιουγκοσλαβία και η Αλβανία είχαν αναπτυχθεί πανίσχυρα απελευθερωτικά κινήματα ενώ μετά την εκδίωξη των δυνάμεων κατοχής, ανατράπηκε το καπιταλιστικό καθεστώς, χωρίς μάλιστα την επέμβαση σοβιετικών στρατευμάτων. Στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, όπου αναπτύχθηκαν τα ισχυρότερα απελευθερωτικά κινήματα (Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα), λόγω της ύπαρξης ισχυρής αστικής τάξης στις δύο πρώτες, και της υπαγωγής τους στη σφαίρα επιρροής του αμερικάνικου και αγγλικού ιμπεριαλισμού, εγκαθιδρύθηκαν ισχυρά αστικά καθεστώτα με προσωρινή συμμετοχή και των κομμουνιστικών κομμάτων στην κυβερνητική εξουσία (του ελληνικού μέχρι τα Δεκεμβριανά, και του ιταλικού και γαλλικού μέχρι το 1947). Η διατήρηση του καπιταλιστικού καθεστώτος δεν συνεπάγεται μη διεκδίκηση της εξουσίας από τις λαϊκές επαναστατικές δυνάμεις. Εξάλλου στην Ελλάδα την τριετία 1946-1949 διεξήχθη αδυσώπητος εμφύλιος πόλεμος, ενώ σε Γαλλία και Ιταλία συγκροτήθηκαν πανίσχυρα κομμουνιστικά κόμματα και κινήματα, που διεκδικούσαν δια της κοινοβουλευτικής οδού, στον απόηχο της κατοχικής εθνικής ενότητας, συμμετοχή στην κυβερνητική εξουσία, διεκδίκηση που εκφυλίστηκε σε τυπικό ρεφορμισμό. Στη Γερμανία, η παρουσία σοβιετικών στρατευμάτων αλλά και η επανασυγκρότηση του γερμανικού κομμουνιστικού κόμματος, αποτέλεσαν τους βασικούς παράγοντες για τη δημιουργία της Λ.Δ. Γερμανίας. Στην Κίνα η πάλη για την εξουσία μεταξύ των επαναστατικών δυνάμεων και των εθνικιστών του Τσιάνγκ Κάι Σεκ, έληξε με την εγκαθίδρυση της ΛΔ της Κίνας. Ενώ την ίδια περίοδο εγκαθιδρύθηκαν

η Λ.Δ. του Β. Βιετνάμ, και της Β. Κορέας.

Επιβεβαιώνεται λοιπόν η μαρξιστική ιστορικοϋλιστική θέση ότι η ταξική πάλη στον παροξυσμό της θέτει θέμα εξουσίας για τη διατήρηση ή την κατάργηση του κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος, ανεξάρτητα από την έκβαση αυτής της πάλης. Σε τέτοιες συνθήκες, η ανάγκη όξυνσης της ταξικής πάλης για την εξουσία διαχέεται στο κίνημα, ακόμη και αν η ηγεσία του έχει πραγματοποιήσει κοντόφθαλμο συμβιβασμό με την αστική τάξη. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση

αγωνιστών, όπως ο Άρης Βελουχιώτης, που με σπάνια διορατικότητα, διέκρινε τους κινδύνους της συμμαχίας με τον αγγλικό ιμπεριαλισμό, την αναπόφευκτη μετατροπή του, αν δεν υπήρχε λαϊκή αντίδραση, σε νέο δυνάστη του ελληνικού λαού μετά την αποχώρηση των Γερμανών. Αλλά και στις συμφωνίες Λιβάνου Καζέρτας και Βάρκιζας αντέδρασε, επιχειρώντας να αποκαταστήσει την επαναστατική γραμμή στο κίνημα, με επισφράγισμα τον ηρωικό θάνατο του.

Στη χώρα μας, ειδικά μετά την αποχώρηση των Γερμανών και πριν την έλευση των Άγγλων δεν υπήρξε απλώς επαναστατική κατάσταση, αλλά κενό εξουσίας, το οποίο de facto είχε ουσιαστικά καλύψει ο ΕΛΑΣ με τις τακτικές και εφεδρικές στρατιωτικές του δυνάμεις, αλλά και με ένα πανίσχυρο μαζικό κίνημα. Από την άλλη, η αστική τάξη, σχεδόν αποσπασμένη, είχε συσπειρωθεί γύρω από την κυβέρνηση εθνικής ενότητας, υπό τον Γ. Παπανδρέου. Στον στρατιωτικό τομέα, παρέτασσε τις δυνάμεις του Ιερού Λόχου, και της ταξιαρχίας του Ρίμινι, αλλά και τους ταγματασφαλίτες και ακροδεξιές οργανώσεις. Αν στο κρίσιμο αυτό διάστημα οι βασικές δυνάμεις του ΕΛΑΣ είχαν μεταφερθεί στην Αθήνα με τον βαρύ οπλισμό τους, η επανάσταση θα είχε επικρατήσει με μικρές αντιστάσεις. Βέβαια, και μετά από αυτές τις εξελίξεις, οι Άγγλοι μπορεί να επενέβαιναν δυναμικά, μπορεί και όχι. Απόλυτη βεβαιότητα για τη νίκη της επανάστασης δεν μπορεί να υπάρχει... Υπήρχε όμως μια εξαιρετικά ευνοϊκή κατάσταση, την οποία όχι μόνο οι επαναστάτες, αλλά και οι ταλαντευόμενες δυνάμεις δεν μπορούν να αγνοούν.

Αλλά επαναστατικές συνθήκες, όχι εξίσου ευνοϊκές, υπήρχαν και τους πρώτους μήνες του 1946. Πριν από τις εκλογές στις 31 Μαρτίου, στις οποίες η μη-συμμετοχή του ΚΚΕ υπήρξε

σαφώς βλαπτική, ενώ η συγκρότηση του κρατικού μηχανισμού και του κυβερνητικού στρατού, δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί, οι οργανώσεις των αστικών κέντρων δεν είχαν συρρικνωθεί με τις μαζικές εξορίες και ενώ η μεγάλη πλειοψηφία του λαού, ήταν με το μέρος του ΚΚΕ και του ΕΑΜ. Το μαζικό όμως πέρασμα στην ένοπλη πάλη πραγματοποιήθηκε στα μέσα του 1947, όταν οι συνθήκες αυτές είχαν σε μεγάλο βαθμό εκλείψει. Συμπέρασμα: Η διαπίστωση της επαναστατικής κατάστασης, πρέπει να γίνεται με άκρα αντικειμενικότητα, χωρίς βουλησιαρχία αλλά και χωρίς ηττοπάθεια, ενώ το πέρασμα στην επανάσταση (στη φάση της αποφασιστικής αναμέτρησης) πρέπει να γίνει την κατάλληλη στιγμή, για να μην χάνεται το momentum της ευνοϊκής συγκυρίας.

Για τον ελληνικό εμφύλιο (που στην ουσία συμπεριλαμβάνει και τα Δεκεμβριανά) έχει επικρατήσει συχνά η αντίληψη του “λάθους”: ότι δηλαδή κακώς έγινε, δεν υπήρχαν οι απαιτούμενες συνθήκες, ότι διαπράχτηκαν εγκληματικά λάθη της ηγεσίας, ότι είναι αποτέλεσμα των εκβιασμών των Άγγλων, του οργίου λευκής τρομοκρατίας μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, του αυταρχισμού και αντιδημοκρατισμού των κομμουνιστών, της αντίληψης τους για την πραξικοπηματική κατάληψη της εξουσίας. Χρησιμοποιούνται ακόμη σχηματικά δίπολα, όπως : “πατριώτης-προδότης”, “αγωνιστής-ατομιστής”, “δημοκράτης-φασίστας”, “προοδευτικός-αντιδραστικός”, κ.α. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αντίληψης αποτελεί η μικροαστική αριστερά (όπως ιστορικά εκφράστηκε στην Ελλάδα από ΚΚΕ εσ, ΕΑΡ, ΣΥΝ/ΣΥΡΙΖΑ) η οποία θεωρεί ουτοπική την επανάσταση του 1944-1949 απολυτοποιώντας τον αρνητικό συσχετισμό που δημιουργούνταν (συμφωνία Γιάλτας κ.α.) με την υπαγωγή της χώρας στον αγγλικό ιμπεριαλισμό. Το λάθος της άποψης αυτής, είναι ότι απολυτοποιεί την πλευρά του συσχετισμού, και δεν την εξετάζει εν συνόλω και συγκεκριμένα (στρατιωτική και κοινωνική δύναμη του κινήματος, ηθική υπεροχή, διεθνής υποστήριξη κ.α.). Χωρίς να παραβλέπεται η ισχύς του ιμπεριαλισμού, έχει επανειλημμένα αποδειχτεί στην ιστορική διαδικασία ότι κατώτερες οικονομικά και στρατιωτικά δυνάμεις κατίσχυσαν του υπέρτερου αντιπάλου, κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες (Κούβα, Βιετνάμ κ.α.)

Αυτές τις αντιλήψεις διασπείρει η κυρίαρχη ιδεολογία, για να αμαυρώνει και να ακυρώνει το απελευθερωτικό όραμα της επανάστασης, αλλά και η Αριστερά που είναι επιρρεπής στη λαθολογία. Είναι αντιλήψεις ψυχολογίζουσες, ηθικολογικές, προσωποληπτικές, αυθαίρετες και υποκειμενικές. Κινούνται στον χώρο του εποικοδομήματος χωρίς άρθρωση με την υλικότητα των φαινομένων.

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί υπέρμετρη τάση ιστορικών μονογραφιών. Χρήσιμες μεν, αλλά όταν απολυτοποιείται το μερικό και ιστορικό, και περιθωριοποιείται το

γενικό και λογικό, δυσχεραίνεται η πρόσβαση στην ουσία των ιστορικών φαινομένων. Τα λάθη, τα στερεότυπα, οι μονομέρειες, που αναφέρθηκαν αναφορικά με την επανάσταση 1944-1949, λιγότερο ή περισσότερο, ισχύουν. Αλλά και όταν ισχύουν, ισχύουν ως επιμέρους πλευρές, χωρίς να αντανakλούν την ουσία, του φαινομένου της επανάστασης. Επομένως, η επιστημονική προσέγγιση, αξιολόγηση και αξιοποίηση δεν γίνεται βάσει επιμέρους αντιλήψεων αντικειμενικών ή όχι, αλλά βάσει της ουσίας του επαναστατικού φαινομένου. Ήτοι, βάση της έννοιας νόμου-τάσης που διέπει τα σύνθετα κοινωνικά φαινόμενα. Τον χαρακτήρα δηλαδή της επανάστασης ως κύριας δυνατότητας αρθρωμένης με πλήθος άλλων φαινομένων, που από δυνατότητα μετατρέπεται σε πραγματικότητα, υπό συγκεκριμένους όρους (αντικειμενικούς-υποκειμενικούς).

Η επανάσταση αξιολογείται ως θετικό και αναπόφευκτο, εγχείρημα για την υπέρβαση εκμεταλλευτικών και ιστορικά ξεπερασμένων κοινωνιών, και την μετάβαση σε ανώτερες και μη εκμεταλλευτικές κοινωνίες. Επιπλέον, η σοσιαλιστική επανάσταση, κρίνεται με γνώμονα τη σωστή και έγκαιρη, εκτίμηση και αξιοποίηση της επαναστατικής κατάστασης, τον λαϊκό, δημοκρατικό χαρακτήρα της, εφόσον προϋποθέτει ως υποκείμενο την πλειοψηφία της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων. Κριτήριο, ακόμη, αποτελεί η μικρότερη δυνατή προσφυγή στη βία, ανάλογα με την αναπόφευκτη αντίδραση της αστικής τάξης, και η πραγματοποίηση των αναγκαίων για τον σοσιαλισμό αλλαγών.

Βάσει αυτών των κριτηρίων η ελληνική-σοσιαλιστική επανάσταση, κρίνεται θετική ως εγχείρημα υπέρβασης της εκμετάλλευσης, της κοινωνικής αδικίας, του αυταρχισμού και της εξάρτησης. Ήταν ρεαλιστική αφού υπήρχαν οι αντικειμενικοί και κυρίως οι υποκειμενικοί όροι της επανάστασης. Γιατί παρά τις απaráδεκτες συνθήκες του Λιβάνου και της Καζέρτας, ιδίως τη στιγμή της αποχώρησης των Γερμανών και προ της εισβολής των Άγγλων ιμπεριαλιστών είχε διαμορφωθεί εξαιρετικά πρόσφορη και διαχειρίσιμη επαναστατική κατάσταση. Τέλος η Επανάσταση αυτή ήταν αποδεδειγμένα μια κίνηση από το κατώτερο στο ανώτερο, από το συντηρητικό στο προοδευτικό, όπως ήδη έμπρακτα είχε αποδειχτεί με τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, σε αντιδιαστολή με τον αστικό οικονομικό και πολιτικό κόσμο, που απείχε ή συνεργαζόταν με τους κατακτητές. Και επίσης όπως είχε αποδειχτεί, με τις προοδευτικές αναδιαρθρώσεις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές τις οποίες είχε θεσπίσει το ΕΑΜ στην απελευθερωμένη Ελλάδα.

*Δημοσιεύθηκε στο τεύχος 28 του περιοδικού Αναιρέσεις, που είναι ολόκληρο αφιερωμένο στα 70 χρόνια από τον εμφύλιο